

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

محمد امین عرفان‌منش¹
زهره غلامحسین‌زاده²

تاریخ پذیرش: 1391/06/19

تاریخ دریافت: 1391/02/16

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به بررسی تولیدات علمی و اثرگذاری مقالات علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم می‌پردازد.
روش پژوهش: جامعه پژوهش حاضر که به روش علم‌سنجی انجام شده است را تعداد 14592 مقاله تشکیل می‌دهند که طی سال‌های 2007 تا 2011 در 83 مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی به چاپ رسیده و در پایگاه وب علوم نمایه شده‌اند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار اکسل و اس. پی. اس. اس و آزمون رگرسیون نمایی استفاده شده است. همچنین برای ترسیم نقشه همکاری موسسات علمی کشورهای مختلف از نرم افزار یو.سی.آی.نت و برای ترسیم جایگاه کشورهای جهان در تولیدات این حوزه از نرم افزار سایت سپیس بهره گرفته شده است.
یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میانگین استنادهای دریافتی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی برای هر مقاله 3/52 استناد بوده و مقالات منتشر شده در سال 2007 میلادی با میانگین 12/49 استناد برای هر مقاله، بیشترین اثرگذاری را دارا بوده‌اند. مطالعه نرخ رشد تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های مورد مطالعه از طریق آزمون رگرسیون نمایی نشان می‌دهد که مقالات این حوزه از نرخ رشد سالانه معادل 4/92 درصد برخوردار بوده‌اند. از سوی دیگر بررسی سهم کشورهای جهان در تولیدات و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی بیانگر این است که ایالات متحده با تولید بیش از 38 درصد مقالات بیشترین سهم را در جهان دارا بوده است. مطالعه جایگاه ایران نیز نشان می‌دهد که در دوره پنج ساله مورد بررسی پژوهشگران کشورمان با انتشار 171 مقاله در جایگاه بیستم جهان قرار داشته و نرخ رشد تولید علم ایران نیز بیش از پنج برابر میانگین جهانی بوده است. همچنین دکتر حمیدرضا جمالی با انتشار 33 مقاله در جمع ده پژوهشگر پرتولید جهان قرار داشته است.

¹. استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

Amin.erfanmanesh@gmail.com

². کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، پژوهشگاه صنعت نفت تهران.

Gholamhosseinzadeh@ripi.ir

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

نتیجه‌گیری: رشد تولیدات علمی و میانگین استنادهای دریافتی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دوره پنج ساله مورد بررسی به نسبت دوره‌های مشابه گذشته زیادتر بوده که بیانگر افزایش تولیدات و اثرگذاری حوزه مربوطه است.

کلیدواژه‌ها: کتابداری و اطلاع‌رسانی، تولیدات علمی، پایگاه وب علوم، علم‌سنجی.

مقدمه

بررسی تولیدات علمی و میزان اثرگذاری آن در موضوعات مختلف، پژوهشگران، دانشگاه‌ها و کشورها از اهداف مطالعات علم‌سنجی³ محسوب می‌شوند. یافته‌های حاصل از مطالعات علم‌سنجی از مهم‌ترین ابزارهای سیاست‌گذاری توسعه علم، فناوری و نوآوری در کشورهای مختلف جهان محسوب می‌شود. بررسی تولیدات و اثرگذاری از طریق مطالعات علم‌سنجی دیدی روشن در مورد وضعیت و جایگاه آن حیطه از علم فراهم آورده و نقش مهمی در تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری‌های آینده ایفا می‌کند. همچنین مطالعات علم‌سنجی در سطح بین‌المللی، از آنجا که فرصت انجام مقایسه و ایجاد رقابت علمی در سطحی وسیع را فراهم می‌آورد و باعث هماهنگ شدن تولیدات علمی کشورها به سمت استانداردهای جهانی تولید علم می‌گردد، از اهمیت خاصی برخوردار است (Ebrahimi&Hayati, 2008). در مطالعات علم‌سنجی دو مقوله مهم کمیت و کیفیت تولیدات علمی به طور توأمان مورد بررسی قرار می‌گیرد. تعداد تولیدات علمی به عنوان شاخصه‌ای کمی در کنار تعداد استنادهای دریافتی و اثرگذاری تولیدات علمی به عنوان شاخصه‌های کیفی مطالعه می‌شوند. سنجش میزان انشارات و اثربخشی تولیدات علمی معمولاً بر اساس مدارک نمایه شده در نمایه‌های استنادی⁴ انجام می‌گیرد. برای بیش از پنجاه سال، پایگاه تامسون رویترز⁵ که توسط یوجین گارفیلد⁶ به جامعه علمی معرفی شد، مهم‌ترین نمایه استنادی جهان محسوب شده و اکثر مطالعات علم‌سنجی نیز بر پایه اطلاعات موجود در این پایگاه انجام می‌شود. این پایگاه مهم‌ترین برون‌دادهای علمی جهان را نمایه، روابط استنادی میان آن‌ها را ترسیم و امکان سنجش کمی و کیفی تولیدات علمی را با استفاده از شاخص‌های گوناگون علم‌سنجی فراهم می‌آورد. این پایگاه بستری مناسب جهت ارزیابی و سنجش دستاوردها و انشارات علمی کشورها فراهم آورده است. در مقاله حاضر تلاش شده است تا ضمن بررسی تولیدات و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی نمایه شده در پایگاه وب علوم طی دوره پنج ساله، از طریق بررسی نرخ رشد تولیدات، بررسی کشورهای پیشرو، مؤسسات برتر و پژوهشگران پرتولید و میزان استنادهای دریافتی از رشته‌های دیگر علوم، تصویر روشنی از پژوهش جهانی در حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ترسیم گردد. از سوی دیگر مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین به آگاهی جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور از تغییرات جاری در این حوزه یاری می‌رساند. پژوهش حاضر با هدف بررسی تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم⁷ طی سال‌های 2007 تا 2011 میلادی انجام شده است.

³Scientometric Studies

⁴Citation Indexes

⁵Thomson Reuters (ISI)

⁶Eugene Garfield

⁷Web of Science (WoS)

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

ابعاد مختلف تولید علم در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی موضوع برخی از پژوهش‌های پیشین در داخل و خارج از کشور بوده است. در زیر تعدادی از مهم‌ترین پژوهش‌های انجام گرفته در داخل و خارج از کشور مورد بررسی قرار می‌گیرند. در یکی از پژوهش‌های انجام گرفته در کشور، کرمی و علیجانی (Karami&Alijani, 2008) تولیدات علمی پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور در پایگاه امرالد را مطالعه کرده و بیان می‌کنند که در مجموع 39 مدرک از 28 پژوهشگر ایرانی در این پایگاه منتشر شده که پژوهشگران دانشگاه شهید چمران اهواز با تالیف 12 مقاله بیشترین سهم را در تولیدات علمی رشته در پایگاه مذکور داشته‌اند. در پژوهش دیگری نوروزی (Norouzi, 2009) به بررسی تولید علم پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور در پایگاه وب علوم طی سال‌های 1971 تا 2008 پرداخته و بیان می‌کند که کمیت تولیدات علمی کشور به نسبت تولیدات بین‌المللی در سطح پایینی قرار داشته و توجه بیشتری را می‌طلبد. جوکار و ورع (Jowkar&Vara, 2009) نقش پژوهشگران زن و مرد در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی را مطالعه کرده و بیان می‌کنند که 59/57 درصد از تولیدات علمی رشته توسط پژوهشگران مرد و 40/43 درصد از تولیدات توسط پژوهشگران زن تألیف شده است. همچنین بهزادی و جوکار (Jowkar&Behzadi, 2011) به بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در پایگاه وب علوم طی سال‌های 1994 تا 2009 پرداخته و بیان می‌کنند که پژوهشگران کشورمان طی دوره زمانی مورد بررسی تعداد 96 مدرک را در 61 مجله مختلف حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی منتشر کرده‌اند. از سوی دیگر نرخ رشد تولیدات علمی کشور به طور میانگین سالانه 33 درصد گزارش شده است.

مشارکت علمی پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور نیز در برخی از پژوهش‌های پیشین مورد بررسی قرار گرفته است. عبدالمجید (Abdulmajid, 2006) در بررسی مقالات تألیفی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور طی سال‌های 1379 تا 1383 بیان می‌کند که 81/92 درصد از این مقالات دارای یک نویسنده بوده و تنها 18/08 درصد از مقالات از طریق همکاری علمی دو یا چند نویسنده تألیف شده‌اند. نوروزی و علیمحمدی (Norouzi&Alimohammadi, 2005) به بررسی مشارکت علمی پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور طی سال‌های 1971 تا 2006 در پایگاه وب علوم پرداخته و بیان می‌کنند که مشارکت علمی پژوهشگران مرد رشته بیشتر از مشارکت علمی پژوهشگران زن و تعداد مقالات انفرادی نیز طی سال‌های مورد بررسی از مقالات مشارکتی بیشتر بوده است. در پژوهش دیگری دانش و دیگران (Danesh et al., 2009) همبستگی میان تولید علم و مشارکت گروهی پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی را بر اساس مقالات منتشر شده در پایگاه امرالد طی سال‌های 2003 تا 2008 مورد مطالعه قرار داده‌اند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که رابطه معناداری میان تولید علم و مشارکت علمی پژوهشگران این حوزه وجود ندارد. همچنین ضریب همکاری میان پژوهشگران کتابداری

و اطلاع‌رسانی معادل 0/08 گزارش شد که نشان دهنده تمایل بسیار کم پژوهشگران این حوزه به مشارکت در تولید علم است. عبدالمجید، صابری و افشار (Abdulmajid, Saberi&Afshar, 2010) نیز مشارکت علمی نویسندگان مقالات ارائه شده در همایش‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 1383 تا 1386 را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که 57/25 درصد از مقالات همایش‌های تخصصی به صورت انفرادی ارائه شده‌اند. همچنین به طور میانگین 1/74 پژوهشگر در تألیف هر مقاله مشارکت داشته و ضریب همکاری گروهی پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز معادل 0/16 درصد بوده که نشان دهنده گرایش ضعیف این پژوهشگران به مشارکت در تولید علم است. تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در مجله‌های تخصصی رشته نیز در برخی از پژوهش‌های پیشین مورد مطالعه قرار گرفته است. از جمله می‌توان به پژوهش کرمی، علیجانی و صالحی (Karami, Alijani&Salehi, 2007) در تحلیل استنادی فصلنامه علوم و فناوری اطلاعات و محمدی و متقی‌دادگر (Mohammadi&MottaghiDadgar, 2007) در تحلیل استنادی فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی اشاره نمود.

پژوهش‌های انجام گرفته در خصوص تولیدات علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در سایر کشورهای جهان نیز مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. در برخی از این پژوهش‌ها تولیدات کشور یا منطقه‌ای خاص مورد بررسی قرار گرفته است. خان و دیگران (Khan et al., 1998) تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور بنگلادش را طی سال‌های 1966 تا 1997 مورد بررسی قرار داده و بیان می‌کند که به طور متوسط در هر سال تنها 9/62 مقاله از سوی پژوهشگران این کشور تولید شده است. حری (Horri, 2004) تعداد 2490 مدرک کتابداری تولید شده در ایران طی سال‌های 1968 تا 1998 میلادی را مورد بررسی قرار داده و بیان نمود که بیشترین میزان تولیدات را مقالات، پایان‌نامه‌های تحصیلی و گزارش‌ها تشکیل می‌دهند. همچنین توزیع موضوعی تولیدات نیز مورد بررسی قرار گرفت. ادکینز و باد (Adkins & Buss, 2006) ضمن بررسی تولیدات و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایالات متحده، پژوهشگران برتر را مشخص نموده و جهت تعیین پراستنادترین افراد، استنادهای دریافتی آن‌ها را نیز بررسی کردند. همچنین استنادهای دریافتی از پژوهشگران سایر رشته‌ها نیز مورد بررسی قرار گرفت. ساپا (Sapa, 2007) در پژوهشی به مشارکت بین‌المللی در تولیدات و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور لهستان طی سال‌های 2003 تا 2005 پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در دوره زمانی مورد بررسی 69 مقاله (6/9 درصد) از پژوهشگران خارجی در مجلات کتابداری کشور لهستان منتشر شده که سهم پژوهشگران انگلیسی، آمریکایی و آلمانی بیش از سایر کشورها بوده است. میزان استناد نویسندگان خارجی به پژوهشگران لهستانی نیز 40 درصد بوده است. یزیت و زینب (Yazit&Zainab, 2007) ضمن بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی مالزی در پایگاه

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

وب علوم بیان می‌کنند که طی سال‌های 1969 تا 2005 در مجموع 1045 مقاله توسط 506 پژوهشگر مالزیایی منتشر شده است. همچنین دانشگاه مالایا⁸ و کتابخانه ملی مالزی⁹ بیشترین سهم را در تولیدات این کشور داشته‌اند. در پژوهش دیگری یان، دینگ و ژو (Yan, Ding & Zhu, 2010) به ترسیم مشارکت علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور چین با استفاده از اصول تحلیل شبکه‌های اجتماعی پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد که شبکه هم‌تألیفی مقالات نویسندگان چینی با دارا بودن دو ویژگی میانگین طول مسیر کم و ضریب خوشه‌بندی زیاد نوعی شبکه جهان کوچک¹⁰ محسوب می‌شود. یانگ و لی (Yang & Lee, 2012) نیز ضمن مطالعه الگوهای هم‌تألیفی در میان پژوهشگران علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور کره طی سال‌های 2001 تا 2010 بیان می‌کنند که تمایل پژوهشگران این کشور به مشارکت علمی بین‌المللی در سال‌های اخیر به طور چشمگیری افزایش یافته است. نهایتاً لین (Lin, 2012) ضمن بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور تایوان بیان می‌کند که طی سال‌های 2001 تا 2010 بیش از 66 درصد مقالات منتشره توسط پژوهشگران این کشور به صورت انفرادی بوده است. همچنین تحلیل محتوای مقالات پژوهشگران این کشور نشان می‌دهد که استفاده از فناوری‌های نوین در کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشترین سهم را در مقالات این حوزه به خود اختصاص داده است.

برخی از پژوهش‌های پیشین نیز به بررسی تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال یا بازه زمانی خاصی پرداخته‌اند. پژوهش‌های کوفوگیاناکیس و دیگران (Koufogiannakis et al., 2004) که تولیدات سال 2001 را بررسی کردند و یا بلسینگر و فریزر (Blessinger&Fraiser, 2007) که تولیدات کتابداری را طی سال‌های 1994 تا 2004 مورد بررسی قرار دادند، از این نمونه هستند. در پژوهش دیگری داورپناه و اصلکیا (Davaranah&Aslekia, 2007) تعداد 894 مقاله که طی سال‌های 2000 تا 2004 در 56 مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم نمایه شده است را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیش از 70 درصد از مقالات بررسی شده توسط پژوهشگران آمریکایی و انگلیسی تألیف شده‌اند. از سوی دیگر متوسط استناد به مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی 1/6 استناد به ازای هر مدرک بوده است. همچنین عرفان‌منش، دیده‌گاه و امیدوار (Erfanmanesh, Didehgah&Omidvar, 2010) ضمن مطالعه تولیدات جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 1998 تا 2007 بیان می‌کنند که نرخ رشد استنادهای دریافتی این حوزه در بازه زمانی مذکور بیشتر از نرخ رشد تولیدات علمی بوده است. از سوی دیگر بیشترین میزان تولیدات و استنادهای دریافتی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی به کشور ایالات متحده تعلق داشته است. بررسی

⁸ University of Malaya

⁹ The National Library of Malaysia

¹⁰ Small-World Network

تولیدات پراستناد کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز از دیگر موضوعات مورد توجه پژوهشگران بوده است. آجی‌فروک و وولفرام (Ajiferuke & Wolfram, 2009) در پژوهشی 25 مقاله پراستناد پژوهشگران آمریکایی و 26 مقاله پراستناد پژوهشگران انگلیسی را با دو روش تحلیل استنادکنندگان¹¹ و تحلیل استنادی¹² مورد بررسی قرار دارند. به عقیده پژوهشگران، تحلیل استنادکنندگان روشی مطمئن‌تر جهت سنجش اثرگذاری پژوهشگران در حوزه‌های تخصصی خود محسوب می‌شود. در پژوهش دیگری بلسینگر و هریسج (Blessinger & Hrycaj, 2010) در پژوهشی به بررسی محتوا و رفتارهای تألیف در 32 مقاله پراستناد کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 1968 تا 2000 پرداختند. یافته‌ها نشان داد که بیش از 70 درصد از مقالات پراستناد در دو مجله جیسیست¹³ و مجله دکومان‌تاسیون¹⁴ منتشر شده و بیش از 30 درصد مقالات حاصل همکاری علمی بیش از یک مؤلف بوده‌اند. همچنین 68 درصد از مقالات پراستناد به بررسی کاربران کتابخانه‌ها، 22 درصد به بررسی فناوری کتابخانه‌ای و 8 درصد به مطالعه عملکرد کتابخانه‌ها پرداخته بودند

به طور کلی مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که اگرچه تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطح جهانی توسط برخی از پژوهشگران پیشین مورد مطالعه قرار گرفته است، اما پژوهش در این حوزه باید به طور متوالی ادامه یابد تا از طریق بررسی بروندادهای علمی سال‌های اخیر و مقایسه آن با سال‌های پیشین بتوان به دید روشنی در خصوص روند تولید علم در این حوزه دست یافت. بنابراین پژوهش حاضر به بررسی تولیدات علمی جهانی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی یک دوره پنج ساله (2007-2011) می‌پردازد.

این پژوهش اهداف فرعی زیر را دنبال می‌نماید:

- بررسی تعداد تولیدات و استنادهای دریافتی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
- بررسی میزان خوداستنادی در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
- بررسی نرخ رشد تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در دوره پنج ساله مورد بررسی؛
- بررسی سهم کشورهای برتر جهان در تولیدات علمی و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
- بررسی پرتولیدترین پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛

¹¹ Citer Analysis Method

¹² Citation Analysis

¹³ Journal of the American Society for Information Science & Technology (JASIST)

¹⁴ Journal of Documentation

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

- بررسی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برتر در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی؛
- بررسی پرتولیدترین مجلات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم؛ و
- بررسی استنادهای دریافتی پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی از رشته‌های دیگر.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از روش علم‌سنجی انجام گرفته است. جامعه پژوهش را تعداد 14592 مقاله تشکیل می‌دهند که طی سال‌های 2007 تا 2011 در 83 مجله علم اطلاعات و کتابداری به چاپ رسیده و در پایگاه وب علوم (شامل سه پایگاه نمایه استنادی علوم¹⁵، علوم اجتماعی¹⁶ و هنر و علوم انسانی¹⁷) نمایه شده‌اند. با توجه به این مطلب که مجلات موجود در پایگاه گزارش استنادی نشریات¹⁸ اساس پایگاه وب علوم را تشکیل می‌دهند، جهت یافتن تمامی مدارک کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم، اسامی 83 مجله علم اطلاعات و کتابداری موجود در پایگاه گزارش استنادی نشریات علوم اجتماعی سال 2011 (لیست و مشخصات مجلات مذکور در پیوست شماره 1 ارائه شده است) در قسمت جستجوی پیشرفته پایگاه وب علوم وارد و پس از محدود کردن دامنه جستجو به سال‌های 2007 تا 2011، جستجو انجام و تعداد 46806 پیشینه بازیابی شد. از آنجا که تعداد زیادی از منابع بازیابی شده را نقد و بررسی کتاب‌ها (26033)، سرمقاله (3624)، نامه سردبیر (964) و سایر مدارک بجز مقالات تشکیل می‌دادند، مدارک مذکور از جامعه پژوهش حذف و تنها تعداد 14592 مقاله علمی منتشره در نشریات حوزه مورد بررسی قرار گرفت. به منظور گردآوری داده‌ها و پاسخگویی به سؤالات پژوهش، فیلدهای مختلف بررسی و تجزیه و تحلیل از طریق نرم‌افزار اکسل¹⁹ و اس. پی. اس. اس²⁰ انجام گردید. جهت بررسی نرخ رشد تولیدات علمی در سال‌های مورد بررسی از آزمون رگرسیون نمایی²¹ استفاده شد. همچنین برای ترسیم نقشه همکاری مؤسسات علمی کشورهای مختلف از نرم افزار یو. سی. آی. نت²² و برای ترسیم جایگاه کشورهای جهان در تولیدات این حوزه از نرم افزار سایت سپیس²³ بهره گرفته شده است.

¹⁵ Science Citation Index (SCI)

¹⁶ Social Science Citation Index (SSCI)

¹⁷ Art & Humanities Citation Index (A&HCI)

¹⁸ Journal Citation Report (JCR)

¹⁹ Microsoft Excel

²⁰ Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)

²¹ Exponential Regression Test

²² UCINet

²³ Cite Space

یافته‌های پژوهش

تعداد تولیدات و استنادهای دریافتی کتابداری و اطلاع‌رسانی

بررسی تعداد تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم طی سال‌های 2007 تا 2011 نشان می‌دهد که در مجموع تعداد 14592 مقاله در این پایگاه نمایه شده که بیشترین میزان تولیدات مربوط به سال 2011 میلادی با 3202 مدرک (21/94 درصد از کل تولیدات) بوده است. همچنین مقالات مذکور در مجموع 51479 استناد دریافت کرده‌اند که بیشترین تعداد استنادهای دریافتی مربوط به سال 2007 بوده است (33/83 درصد از کل استنادها). به طور کلی میانگین استنادهای دریافتی برای هر مقاله 3/52 استناد بوده است. (جدول 1).

جدول 1. تعداد تولیدات و استنادهای دریافتی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی

سال‌های 2007 تا 2011

سال	تعداد تولیدات	درصد تولیدات	تعداد استنادها	درصد استنادها	میانگین استناد هر مقاله
2007	2646	18/13	17417	33/83	6/58
2008	2738	18/76	14265	27/72	5/21
2009	2949	20/21	10400	20/2	3/52
2010	3057	20/96	6693	13	2/19
2011	3202	21/94	2704	5/25	0/84
مجموع	14592	100	51479	100	3/52

میزان خوداستنادی در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

مطالعه میزان خود استنادی در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی پایگاه وب علوم بیان‌گر این است که تنها 2/27 درصد از کل استنادهای دریافتی را خوداستنادی تشکیل می‌دهد. بیشترین میزان خوداستنادی متعلق به سال 2011 میلادی (11/79 درصد) و کمترین میزان خوداستنادی متعلق به سال 2007 میلادی (0/94 درصد) بوده است (جدول 2).

جدول 2. میزان خوداستنادی در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی

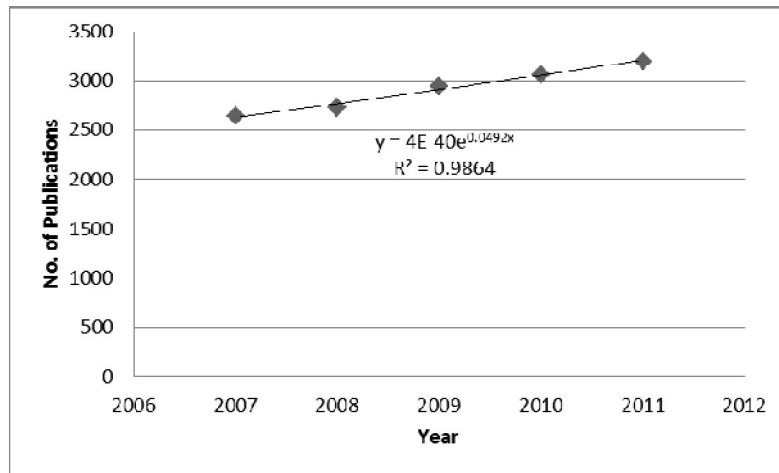
سال‌های 1998 تا 2007

سال	تعداد خوداستنادی	تعداد استنادها	درصد خوداستنادی
2007	164	17417	0/94
2008	229	14265	1/6
2009	177	10400	1/7
2010	281	6693	4/819
2011	319	2704	11/79
مجموع	1170	51479	2/27

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

نرخ رشد تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در دوره پنج ساله مورد بررسی

نرخ رشد تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم طی دوره زمانی پنج ساله مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون رگرسیون نمایی نشان می‌دهد که مقالات این حوزه به طور میانگین از نرخ رشد سالانه معادل 4/92 درصد برخوردار بوده است. (تصویر 1).

تصویر 1. منحنی رشد تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 2007 تا 2011

سهم کشورهای برتر جهان در تولیدات علمی و استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی

بررسی سهم کشورهای جهان در تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان می‌دهد که 121 کشور جهان دارای تولیدات در پایگاه وب علوم بوده‌اند که در این میان کشورهای ایالات متحده، انگلستان، اسپانیا، کانادا و چین بیشترین نقش را در تولیدات علمی رشته داشته‌اند. بررسی نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بیش از 38/95 درصد از کل مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی جهان توسط پژوهشگران آمریکایی منتشر شده است. این در حالی است که سهم پژوهشگران دو مین کشور پرتولید یعنی انگلستان تنها حدود 8/13 درصد کل تولیدات جهانی رشته بوده است. همچنین در مجموع بیش از 78 درصد کل تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی جهان توسط ده کشور برتر تولید شده است (جدول 3). حضور سه کشور آسیایی چین، تایوان و کره جنوبی در میان ده کشور برتر جهان از یافته‌های قابل توجه پژوهش حاضر است. کشور ایران نیز در دوره زمانی مورد بررسی با تولید 171 مقاله در جایگاه بیستم دنیا و هفتم آسیا قرار داشته است. سه کشور آسیایی سنگاپور (215)، هندوستان (194) و ژاپن (182) در این رده‌بندی در رده‌های بالاتر از ایران قرار داشته‌اند. سهم تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی در کل تولیدات کشورهای برتر نیز مورد مطالعه قرار گرفت. بر این اساس، بیشترین سهم تولیدات این حوزه در کل تولیدات علمی کشورها به اسپانیا (0/45 درصد)، تایوان (0/36 درصد) و ایالات متحده (0/35 درصد) تعلق دارد. مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران نیز طی دوره پنج ساله مورد بررسی تنها 0/23 درصد از کل مقالات پژوهشگران ایرانی را تشکیل می‌دهند (جدول 3).

جدول 3. کشورهای برتر در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال-

های 2007 تا 2011

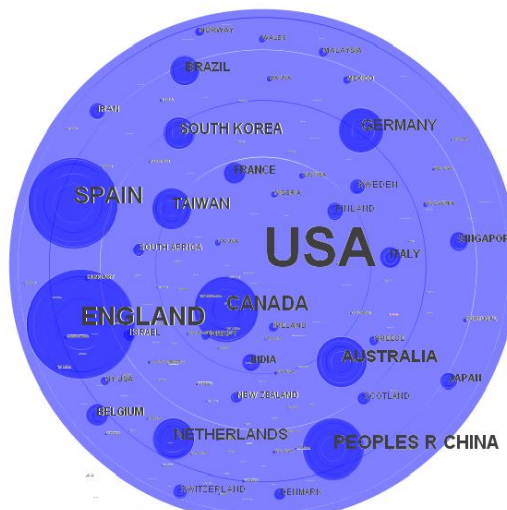
کشور	تعداد مقالات کتابداری	تعداد کل مقالات کشور	درصد مقالات کتابداری به کل مقالات علمی کشور
ایالات متحده	5684	1585389	0/35
انگلستان	1187	366124	0/32
اسپانیا	947	206579	0/45
کانادا	704	254071	0/27
چین	682	620349	0/1
استرالیا	547	178389	0/3

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

0/11	412385	491	آلمان
0/34	138276	472	هلند
0/36	115696	427	تایوان
0/18	184898	339	کره جنوبی

همچنین جایگاه کشورهای جهان در تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی با استفاده از نرم افزار سایت سپیس ترسیم شده است. بر این اساس پرتولیدترین کشور در این حوزه یعنی ایالات متحده با دایره بزرگ و سایر کشورهای حاضر در تولیدات علمی این حوزه با دایره‌های کوچکتر که نشان دهنده فراوانی تولیدات علمی آنهاست نمایش داده شده‌اند (تصویر 2).

CiteSpace, v. 2.2.R11
November 16, 2012 1:30:16 PM PST
C:\Users\Amir\Documents\Examples\DataLIS
Timespan: 2007-2012 (Slice Length=6)
Selection Criteria: Top 1000 per slice
Network: N=165, E=1 (Density=0.0001)

تصویر 2. ترسیم فراوانی تولیدات علمی کشورهای جهان در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

سهم کشورهای برتر جهان در استنادهای دریافتی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نیز در پژوهش حاضر مورد مطالعه قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تولیدات علمی پژوهشگران ایالات متحده بیش از سایر کشورهای جهان مورد استناد قرار گرفته‌اند. به عبارت دیگر ایالات متحده با دریافت حدود 42 درصد از کل استنادها، پراستنادترین کشور بوده و پس از آن انگلستان، کانادا، چین و استرالیا قرار دارند. کشورهای هلند، اسپانیا، آلمان، تایوان و فرانسه نیز از سایر کشورهای پراستناد در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده‌اند. در مجموع حدود 80 درصد از استنادهای دریافتی رشته متعلق به ده کشور برتر بوده است.

پرتولیدترین پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی

بررسی نویسندگان پرتولید رشته طی سال‌های 2007 تا 2011 نشان می‌دهد که از میان ده نویسنده برتر، شش نفر در حوزه‌های علم‌سنجی، وب‌سنجی و اطلاع‌سنجی به پژوهش می‌پردازند. در این میان ثلوال²⁴ (59)، لیدسدورف²⁵ (57) و ایگه²⁶ (51) پرتولیدترین پژوهشگران پنج سال اخیر بوده‌اند. یکی از نتایج جالب پژوهش حضور دکتر حمیدرضا جمالی عضو هیأت علمی دانشگاه خوارزمی در جمع ده نویسنده پرتولید رشته طی سال‌های 2007 تا 2011 است. وی طی دوره زمانی مورد بررسی 33 مقاله در مجلات مختلف رشته به چاپ رسانده است. اسامی و تعداد مقالات ده نویسنده برتر در جدول شماره 4 ارائه شده است.

---

²⁴Thelwall M.

²⁵Leydesdorf L.

²⁶Egghe L.

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

جدول 4. پژوهشگران برتر در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 2007 تا 2011

تعداد مقالات کتابداری	پژوهشگر
59	ثلوال
57	لیدس دور ف
51	ایگه
41	²⁷ بورنمن
40	²⁸ گلنزل
40	²⁹ روسو
34	³⁰ میلر
34	³¹ نیکولاس
33	جمالی
31	³² دنیل

دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برتر در تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی بررسی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی برتر در زمینه تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی از دیگر اهداف پژوهش حاضر بود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که طی دوره زمانی مورد بررسی دانشگاه ویسکانسین آمریکا به تولید 186 مقاله بیشترین نقش را در تولیدات علمی این حوزه داشته است. شایان ذکر است که هشت دانشگاه از جمع ده دانشگاه برتر به کشور ایالات متحده تعلق داشته است (جدول 5).

جدول 5. دانشگاه‌ها و مؤسسات برتر در تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال-

های 2007 تا 2011

دانشگاه و مؤسسات	کشور	تعداد تولیدات	درصد از کل تولیدات
University of Wisconsin	آمریکا	186	1/27
Indiana University	آمریکا	171	1/17
University of Illinois	آمریکا	160	1/09
University of Maryland	آمریکا	140	0/95
University of Granada	اسپانیا	138	0/94
University of North Carolina	آمریکا	138	0/94
Harvard University	آمریکا	137	0/93
Pennsylvania State University	آمریکا	114	0/78
University of Washington	آمریکا	108	0/74
University of Leuven	بلژیک	102	0/7

²⁷ Bornmann L.

²⁸ Glanzel W.

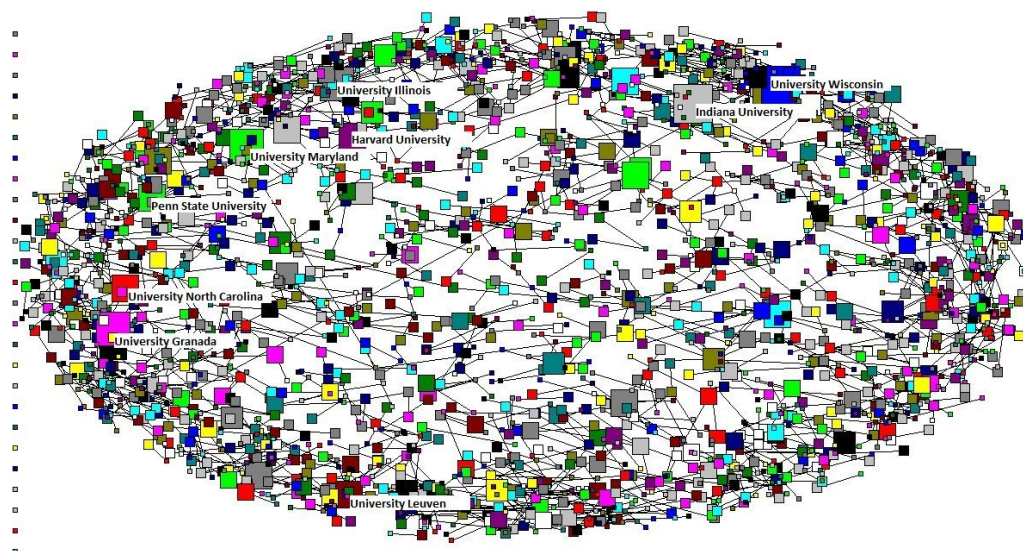
²⁹ Rousseau R.

³⁰ Miller R.

³¹ Nicholas D.

³² Daniel HD.

شبکه همکاری دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی دوره زمانی مورد بررسی نیز با استفاده از نرم افزار ترسیم شبکه یو.سی.آی.نت مصورسازی شد (تصویر 3). در تصویر زیر هر یک از دانشگاه‌های دارای تولیدات علمی به صورت یک نود³³ یا گره و هم‌تالیفی میان دانشگاه‌ها از طریق لینک‌ها³⁴ نمایش داده شده است. به عبارت دیگر دو دانشگاه در صورتی که حداقل دارای یک مقاله مشترک باشند از طریق خط به یکدیگر متصل شده‌اند. همچنین اندازه هر نود نشان دهنده تعداد تولیدات آن است. ده دانشگاه برتر دارای بیشترین تولیدات علمی در شبکه هم‌تالیفی دانشگاه‌ها مشخص شده‌اند (تصویر 3).

تصویر 3. شبکه همکاری دانشگاه‌ها در تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 2007 تا 2011

پرتولیدترین مجلات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم
بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی نمایه شده در پایگاه وب علوم نشان می‌دهد که بیشترین تعداد مقالات این حوزه در مجلات انجمن آمریکایی علوم و فناوری اطلاعات (جیسیست³⁵) و علم‌سنجی³⁶ منتشر شده است. بررسی ضریب تأثیر مجلات پرتولید کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال 2011 نشان می‌دهد که مجله انجمن انفورماتیک پزشکی آمریکا با ضریب تأثیر معادل 3/6 از بالاترین ضریب تأثیر برخوردار بوده است. این نشریه همچنین بر اساس ضریب تأثیر در رده دوم در میان 83 نشریه حوزه اطلاع‌رسانی و کتابداری در سال 2011 میلادی قرار داشته است. یافته‌های

³³ Node

³⁴ Link

³⁵ Journal of the American Society of Information Science & Technology (JASIST)

³⁶ Scientometrics

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

پژوهش نشان می‌دهد که از میان ده مجله پرتولید رشته، چهار مجله در 25 درصد اول از نظر ضریب تأثیر (کوآرتیر³⁷ اول)، یک مجله در 25 درصد دوم (کوآرتیر دوم)، چهار مجله در 25 درصد سوم (کوآرتیر سوم) و یک مجله در 25 درصد چهارم (کوآرتیر چهارم) قرار داشته‌اند. بررسی مجلاتی که پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران جهت انتشار مقالات خود انتخاب کرده‌اند نیز نشان می‌دهد که مجلات کتابخانه الکترونیک³⁸ (30)، علم‌سنجی (17)، اسلیب پراسیدینگز³⁹ (15)، جیسیست (13) و مجله مالزیایی کتابداری و اطلاع‌رسانی⁴⁰ (10) بیش از سایر مجلات مورد اقبال پژوهشگران ایرانی بوده است. اطلاعات مجلات پرتولید در جدول 6 ارائه شده است.

جدول 6. پرتولیدترین مجلات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 2007 تا 2011

مجلات پرتولید	تعداد تولیدات	درصد از کل تولیدات	ضریب تأثیر در سال 2011	رتبه در میان 83 مجله علم اطلاعات
JASIST	911	6/24	2/08	(Q1)10
Scientometrics	880	6/03	1/96	(Q1) 12
Journal of the American Medical Informatics Association (JAMIA)	534	3/66	3/6	(Q1) 3
Library Journal	408	2/79	0/26	(Q4) 68
Information Processing & Management International Journal of Geographic Information Science	390	2/67	1/11	(Q2)27
Profesional De La Informacion	370	2/53	0/83	(Q3) 40
Journal of Health Communication Scientist	353	2/42	0/32	(Q3) 62
Journal of Academic Librarianship	345	2/36	1/6	(Q1) 16
	344	2/35	0/51	(Q3) 55
	290	1/98	0/58	(Q3) 48

استنادهای دریافتی پژوهشگران حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی از رشته‌های دیگر بررسی استنادهای دریافتی مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم نشان می‌دهد که بیشترین تعداد استنادها (19/44 درصد) از پژوهشگران هم رشته دریافت شده است. رشته‌های کامپیوتر سیستم‌های اطلاعاتی، مدیریت و کامپیوتر میان رشته‌ای در رتبه‌های بعدی استناددهی قرار داشته‌اند (جدول 7).

³⁷Quartile

³⁸Electronic Library

³⁹Aslib Proceedings

⁴⁰Malaysian Journal of Library & Information Science

جدل 7. حیطه‌های موضوعی استنادکننده به مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال-های 2007 تا 2011

درصد از کل استنادهای دریافتی	تعداد استناد به مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی	حیطه موضوعی
19/44	10012	اطلاع‌رسانی و کتابداری
13/22	6808	کامپیوتر، سیستم-های اطلاعاتی
5/87	3025	مدیریت
6/11	3149	کامپیوتر، میان رشته‌ای
3/13	1613	تجارت
2/9	1496	کامپیوتر، تئوری و روش‌ها
2/67	1379	انفورماتیک پزشکی
2/64	1359	کامپیوتر، هوش مصنوعی
2/17	1118	علوم ارتباطات
1/94	1001	مهندسی الکترونیک

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در پایگاه وب علوم طی سال‌های 2007 تا 2011 انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در مجموع طی دوره زمانی مورد بررسی تعداد 14592 مدرک در 83 مجله کتابداری نمایه شده در پایگاه وب علوم منتشر شده است که بیشترین میزان انتشارات مربوط به سال 2011 میلادی (21/94) بوده است. بررسی نرخ رشد تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان دهنده رشدی معادل با 4/92 در مقالات این حوزه طی سال‌های مورد بررسی است. این در حالی است که عرفان‌منش، دیده‌گاه و امیدوار (Erfanmanesh, Didehghah&Omidvar, 2010) در پژوهش خود نرخ رشد تولیدات علمی این حوزه طی سال‌های 1998 تا 2007 را معادل صفر گزارش کرده بودند. همچنین بررسی استنادهای دریافتی مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان می‌دهد که هر یک از مقالات این حوزه به طور میانگین 3/53 استناد دریافت کرده‌اند. میانگین استنادهای دریافتی مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 1998 تا 2007 معادل 0/27 گزارش شده بود (Erfanmanesh, Didehghah&Omidvar, 2010). به طور کلی افزایش نرخ رشد تولیدات علمی و میانگین استنادهای دریافتی در دوره پنج ساله مورد بررسی به نسبت سال‌های قبل چشمگیر بوده است. بررسی مقالات پژوهشگران کشورمان نیز نشان می‌دهد که در

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

بازه زمانی پنج ساله مورد بررسی، تعداد 171 مقاله از سوی نویسندگان دارای وابستگی سازمانی به دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی کشورمان در پایگاه وب علوم نمایه شده که ایران را در جایگاه بیستم دنیا از لحاظ تعداد تولیدات قرار می‌دهد. این در حالیست که نویسندگان کشورمان در دوره ده‌ساله منتهی به پژوهش حاضر (1998-2007) با انتشار 41 مقاله در رتبه چهارم دنیا قرار داشته‌اند. با مقایسه نرخ رشد تولیدات علمی کشورمان (25/15%) و تولیدات جهانی (4/92%) در دوره پنج ساله مورد بررسی نیز می‌توان بیان نمود که نرخ رشد انتشار مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در ایران بیش از پنج برابر متوسط جهانی بوده است. در پژوهش دیگری نیز بهزادی و جوکار (Jowkar&Behzadi, 2011) از نرخ رشد 33 درصدی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در سال‌های 1994 تا 2009 اطلاع داده‌اند. همچنین نوروزی (Norouzi, 2009) در بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در پایگاه وب علوم طی سال‌های 1971 تا 2008 بیان می‌کند که 47 مقاله از مجموع 93 مقاله منتشر شده در دوره زمانی مورد بررسی به دو سال اخیر (2007، 2008) تعلق داشته که نشان دهنده جهش علمی کشور در حوزه مربوطه است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حدود 39 درصد از کل تولیدات و 42 درصد از استنادهای کتابداری و اطلاع‌رسانی در سال‌های مورد بررسی مربوط به پژوهشگران آمریکایی بوده است. نتایج مشابهی در پژوهش عرفان‌منش، دیده‌گاه و امیدوار (Erfanmanesh, Didehghah&Omidvar, 2010) نیز ارائه شده است. با این وجود مقایسه نتایج حاصل از پژوهش حاضر با پژوهش داورپناه و اصلکیا (Davarpanah&Asleikia, 2008) و عرفان‌منش، دیده‌گاه و امیدوار (Erfanmanesh, Didehghah&Omidvar, 2010) که سهم ایالات متحده از تولیدات جهانی را به ترتیب 5/58% و 60% گزارش کرده‌اند نشان می‌دهد که اگرچه این کشور هنوز با اختلاف فاحشی پرتولیدترین کشور در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی است، اما سهم تولیدات علمی سایر کشورهای جهان در سال‌های اخیر رو به افزایش بوده است. از سوی دیگر بررسی دانشگاه‌های پرتولید طی دوره پنج ساله مورد بررسی بیانگر این است که از ده دانشگاه برتر، هشت دانشگاه به ایالات متحده تعلق داشته و تنها دو دانشگاه از کشورهای اسپانیا و بلژیک در جایگاه‌های پنجم و دهم این رتبه‌بندی قرار داشته‌اند. این یافته با توجه به نقش ایالات متحده در تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی چندان دور از ذهن نیست. به طور کلی سهم مقالات تولید شده از سوی دانشگاه‌ها بسیار بیشتر از مقالات تولید شده از سوی مؤسسات پژوهشی بوده است. داورپناه و اصلکیا (Davarpanah&Asleikia, 2008) نیز در مطالعه تولیدات علمی سال‌های 2000 تا 2004 میلادی در پایگاه وب علوم به این نکته اشاره داشته‌اند. بررسی دانشگاه‌های پرتولید کشورمان نیز نشان می‌دهد که دانشگاه‌های تهران (32)، خوارزمی (30) و آزاد اسلامی (28) بیشترین سهم را در تولیدات

علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور داشته‌اند. نتایج این پژوهش یا یافته‌های نوروزی (Norouzi, 2009) که دانشگاه‌های تهران و خوارزمی را به عنوان فعال‌ترین دانشگاه‌های کشور در عرصه انتشارات بین‌المللی معرفی کرده است همخوانی دارد. این در حالی است که کرمی و علیجانی (Karami & Alijani, 2008) در بررسی تولیدات علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در پایگاه امرالد⁴¹ از دانشگاه‌های شهید چمران اهواز (10)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (5) و دانشگاه فردوسی مشهد (5) به عنوان پرتولیدترین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کشور نام می‌برند.

یکی از یافته‌های جالب پژوهش حاضر در بررسی نویسندگان پرتولید حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی طی سال‌های 2007 تا 2011 به دست آمد. بر این اساس دکتر حمیدرضا جمالی عضو هیأت علمی دانشگاه خوارزمی کرج با انتشار 33 مقاله در جمع ده پژوهشگر برتر جهان قرار گرفتند. از سوی دیگر شش نفر از مجموع ده پژوهشگر پرتولید در موضوعات علم‌سنجی، وب-سنجی و اطلاع‌سنجی به پژوهش پرداخته‌اند که نشان دهنده قابلیت تولید و انتشار زیاد این موضوعات پژوهشی است. شایان ذکر است که تولیدات علمی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در سطوح بین‌المللی و ملی از قانون لوتکا تبعیت می‌کند. بر اساس این قانون میان تعداد مقالات منتشر شده و تعداد نویسندگان رابطه معکوسی وجود دارد؛ به طوری که تعداد زیادی از مقالات توسط تعداد معدودی از نویسندگان تألیف شده‌اند. به عنوان مثال بیش از 50 درصد از مقالات ایرانی نمایه شده در پایگاه وب علوم طی دوره پنج ساله مورد بررسی توسط ده نویسنده برتر کشور تألیف شده‌اند.

مطالعه مجلات پرتولید در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان داد که بیشترین تعداد مقالات در دو مجله انجمن آمریکایی علوم و فناوری اطلاعات و علم‌سنجی منتشر شده است. دو مجله مذکور که با توجه به ضریب تأثیرشان در سال 2011 در بین 25 درصد برتر مجلات (Q1) جای داشته‌اند به صورت ماهنامه به ترتیب در ایالات متحده و هلند منتشر می‌شوند. از سوی دیگر نتایج مربوط به حوزه‌های موضوعی استنادکننده به مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان می‌دهد که پس از نویسندگان هم رشته، نویسندگان حوزه های کامپیوتر، مدیریت و تجارت بیشترین میزان استناددهی به مقالات کتابداری و اطلاع‌رسانی را داشته‌اند. عرفان‌منش، دیده‌گاه و امیدوار (Erfanmanesh, Didehgah & Omidvar, 2010) نیز در پژوهش خود از پژوهشگران رشته کامپیوتر به عنوان بیشترین استنادکنندگان به مقالات حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی نام برده‌اند. در پژوهش‌های دیگری مهیر و اسپنسر (Meyer & Spencer, 1996) و تنگ (Tang, 2008) نیز بیان می‌کنند که پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی به میزان زیادی از سوی پژوهشگران علوم کامپیوتر مورد استناد قرار می‌گیرد. یکی از دلایل احتمالی این

---

⁴¹ Emerald

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

یافته این است که در سال‌های اخیر تغییرات در ماهیت کتابداری و اطلاع‌رسانی و استفاده گسترده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی در این رشته، آن را به علوم کامپیوتر نزدیکتر نموده است. در انتها باید اشاره نمود که رشد تولیدات علمی و میانگین استنادهای دریافتی کتابداری و اطلاع‌رسانی در دوره پنج ساله مورد بررسی به نسبت دوره‌های مشابه گذشته زیاده‌تر بوده که بیانگر افزایش تولیدات و اثرگذاری حوزه مربوطه است. همچنین حضور ایران در جایگاه بیستم دنیا بر اساس شاخص تولید، نرخ رشد بالای مقالات ایرانی در دوره زمانی مورد بررسی و همچنین قرار گرفتن یکی از پژوهشگران ایرانی در جمع ده نویسنده پر تولید رشته نشان از قابلیت‌های پژوهشگران کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران جهت حضور هرچه بیشتر در عرصه‌های بین‌المللی است. از آنجا که تعداد مقالات علمی نمایه شده در پایگاه‌های استنادی معتبر جهانی نقش بسزایی در افزایش رتبه علمی دانشگاه‌های کشور در رتبه‌بندی‌های معتبر جهانی دارد، لذا ضروری است که اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی کتابداری و اطلاع‌رسانی کشور تلاش خود را جهت ارتقای کمیت و کیفیت تولیدات علمی بین‌المللی خود دو چندان نمایند. در انتها به نظر می‌رسد انجام پژوهش‌هایی در خصوص دلایل جهش علمی ایران طی سال‌های اخیر بتواند راه را جهت پیشرفت‌های آتی هموارتر نماید. از سوی دیگر روند تولید علم کتابداری و اطلاع‌رسانی در عرصه‌های ملی و بین‌المللی طی سال‌های آینده نیز باید مورد مطالعه قرار گرفته و با نتایج پژوهش حاضر و پژوهش‌های پیشین مقایسه شده تا دید روشنی از فعالیت‌های پژوهشی در این حوزه به دست آید. همچنین مقایسه تولیدات کتابداری و اطلاع‌رسانی نمایه شده در پایگاه وب علوم و پایگاه‌های دیگر از جمله اسکوپوس نیز می‌تواند دیدی دقیق‌تر در خصوص تولیدات علمی این حوزه ایجاد نماید.

منابع

- Abdulmajid, A.H. (2006). *Analytical and citation analysis of Library and Information Science articles published in Persian scientific journals*. M.A. thesis in Library and Information Science, Faculty of Psychology and Educational Science, ShahidChamran University of Ahwaz. [In Persian]
- Abdulmajid A.H.; Saberi M.; Afshar M. (2010). Co-authorship for papers presented in Iranian LIS specialized conferences during 2004-2007. *Research on Information Science & Public Libraries*, 16(3), 87-101. [In Persian]
- Adkins D.; Budd J. (2006). Scholarly productivity of US LIS faculty. *Library & Information Science Research*, 28, 374-389.
- Behzadi Z.; Jowkar A. (2011). Mapping of Iran's scientific publication and position in the field of Library and Information Science in Web of Science during 1994-2009. *Research on Information Science & Public Libraries*, 17(2), 227-245. [In Persian]
- Blessinger K.; Fraiser M. (2007). Analysis of a decade in library literature: 1994-2004. *College & Research Libraries*, 68, 155-169.

- Blessinger K.; Hrycaj P. (2010). Highly cited articles in library and information science: An analysis of content and authorship trends. *Library & information science research*, 32, 156-162.
- Danesh F.; Abdulmajid A.H.; Afshar M.; Mousavifar S.; Farhadi F. (2009). Correlation between scientific output and collaboration among LIS researchers around the world (as reflected in Emerald database). *Iranian Journal of Information Processing & Management*. 25(1), 5-22. [In Persian]
- Davarpanah M.R.; Aslechia S. (2008). A scientometric analysis of international LIS journals: Productivity and characteristics. *Scientometrics*, 77(1), 21-39.
- Ebrahimi S.; Hayati Z. (2008). The quantity and quality of knowledge produced in Iranian universities. *Quarterly Journal of New Thoughts on Education*, 4(3), 105-126. [In Persian]
- Erfanmanesh M.; Didehghah F.; Omidvar S. (2010). Research productivity and impact of Library and Information Science in Web of Science. *Malaysian Journal of Library & Information Science*, 15(3), 85-95.
- Horri A. (2004). Bibliometric overview of library and information science research productivity in Iran. *Journal of education for library & information science*, 45 (1), 15-26.
- Jowkar T.; Vara N. (2009). Evaluation of male and female researchers collaboration in production of scientific papers in core Library and Information Science journals: Comparison of the National Studies on Librarianship and Information Organization and Library and Information Science Journals. *National Studies on Librarianship & Information Organization*, 77, 95-110. [In Persian]
- Karami N.; Alijani R.; Salehi M. (2007). Information Science and Technology quarterly journal: A bibliometric study. *Iranian Journal of Information Processing & Management*, 22(4), 37-50. [In Persian]
- Karami N.; Alijani R. (2008). Scientific output of Iranian Library and Information Science researchers in Emerald database. *Iranian Journal of Information Processing & Management*, 23(3), 19-35. [In Persian]
- Khan M.S.I.; Ahmed S.M.Z.; Munshi M.N.U.; Akhter N. (1998). Library and information science literature in Bangladesh: A bibliometric study. *Malaysian journal of library & information science*. 3(2), 11-34.
- Koufogiannakis D.; Slater L.; Crumley E. (2004). A content analysis of librarianship research. *Journal of information science*. 30(3), 227-239.
- Lin, W.Y. (2012). Research status and characteristics of Library and Information Science in Taiwan: A bibliometric analysis. *Scientometrics*, 92(1), 7-21.
- Mohammadi M.; MottaghiDadgar A. (2007). A citation analysis of articles published in 30 issues of the Library and Information Science journal during 1376-1384. *Library & Information Science*, 10(2), 7-36. [In Persian]
- Norouzi A. (2009). Evaluation of Iranian Library and Information Science researchers based on international articles listed in citation indices. *Ketab-e-Mahe-e-Kolyat*, 136, 11-21. [In Persian]
- Norouzi A.; Alimohammadi D. (2006). Investigation of Iranian Library and Information science scholars in international level research according to the papers listed in citation indices. *Informology*, 4(2,3), 182-193. [In Persian]
- Sapa R. (2007). International contribution to library and information science in Poland: A bibliometric analysis. *Scientometrics*. 71(3), 473-493.

مطالعه تولیدات علمی جهانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر اساس مدارک نمایه شده در پایگاه وب علوم

- Tang R. (2004). Visualizing interdisciplinary citations to and from information and library science publications. *Proceedings of the international conference on information visualization*, 8, 972-977.
- Yan E. ; Ding Y.; Zhu Q. (2010). Mapping library and information science in china: a coauthorship network analysis. *Scientometrics*, 83(1), 115-131.
- Yang K.; Lee J. (2012). Analysis of publication patterns in Korean Library and Information Science research. *Scientometrics*, 93(2), 233-251.
- Yazit N.; Zainab A. N. (2007). Publication productivity of Malaysian Authors and Institutions in LIS. *Malaysian Journal of Library and Information Science*, 12(2), 35-55.